

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 3

Кафедра педагогіки та психології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Психологічний спецпрактикум зі спеціалізації»

вибіркових компонент освітньої програми

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (психолог ювенальної превенції)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 27.11.2023 № 10

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 3
Протокол від 15.11.2023 № 12

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін ХНУВС
Протокол від 24.11.2023 № 10

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології (Протокол від 10.11.2023 № 18)

Розробники:

Старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент Макарова О.П

Рецензенти:

Доцент кафедри психології та педагогіки Харківської державної академії культури, кандидат психологічних наук, доцент - Ігор ВІДЕНЄСВ
Професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент – Світлана ХАРЧЕНКО

2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 7								
Тема 1 Спеціалізація психолога, як головна проблема самовизначення	13	4		4-	-	5	Основана: 2, Допоміжна: 4 Інтернет ресурс 1,3	
Тема 2 Форми і напрямки роботи психолога ювенальної превенції	17	6		6	-	5	Основна 3,4 Допоміжна: 4,5 Інтернет ресурс 4,6	
Тема 3 Принципи психологічного дослідження неповнолітніх.	13	4		4	-	5	Основна: 3, 4 Допоміжна: 4 Інтернет ресурс 5,4	
Тема 4 Спостережливість як професійно важлива якість при роботі з дітьми та підлітками	13	4		4	-	5	Основна: 3,4 Допоміжна:4,5 Інтернет ресурс 8,9	
Тема 5 Формалізовані та малоформалізовані методики в роботі ювенального психолога. Форми і напрямки групової та індивідуальної роботи з дітьми. Психологічна допомога дітям із травмічним досвідом	28	4		4	-	20	Основна: 1 Допоміжна:1, 5 Інтернет ресурс 3.6	
Тема № 6: Загальна характеристика технологій супроводження сім'ї СЖО.	18	4		4	-	10	Основна: 2 Допоміжна: 1,3,5, Інтернет ресурс 8,10	
Тема № 7: Профілактика правопорушень серед неповнолітніх	18	4		4	-	10	Основна: 3,4 Допоміжна: 1, 2 Інтернет ресурс 2,7	
Всього за семестр № 7:	120	30		30	-	60	екзамен	

3. Методичні вказівки до практичних занять

Практичне заняття № 1: Спеціалізація психолога, як головна проблема самовизначення

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з данної теми, рівень сформованості уявлень про сутність психологічного супроводження сім'ї.

Кількість годин – 4 години.

Місце проведення – тренінгова аудиторія

Навчальні питання:

1. Комплексне вивчення людини – теоретична основа практичного вирішення проблем розвитку людини.
2. Основні етапи та особливості розвитку наук про людину. Структура людинознавства.
3. Сучасні погляди на предмет психології. Підготовка практичних психологів

Література:

Основна:

1. М'ясоїд, П.А. Загальна психологія : Навч. посібник : Допущено МОН України. - К. : Вища шк., 2001. 488 с.

Допоміжна:

1. Основи загальної та юридичної психології : курс лекцій : навч. посіб. / Н.Р. Бобечко, В.П. Бойко, І.В. Жолнович, І.І. Когутич. - К. : Правова єдність, 2011. 224 с.

Інтернет ресурси:

1. twirpx.com/file/524552/
2. student-library.net/.../86-1-0-1043

План проведення заняття:

I. Вступу до заняття.

Ознайомлення з темою заняття. Здобувачі вищої освіти повинні знати предмет, структуру і особливі вимоги до особистості та профілю підготовки

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Спеціалізація діяльності психолога та структура діяльності практичного психолога. Розглядаючи питання практичного заняття здобувачам вищої освіти потрібно знати особливі вимоги до особистості та профілю підготовки.

2. Сфери діяльності: психодіагностична (психодіагност, психолог-експерт); корекційно-консультативна (психолог-консультант, психолог-тренер, психотерапевт або психокоректор).

3. Здобувачі вищої освіти розглядають проблему профпридатності і необхідність професійного відбору. Проблему підготовки та спеціалізації майбутніх практичних психологів.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Підводимо підсумок проведеного практичного заняття. Визначаємо уміння та знання здобувачів вищої освіти, які здобули у ході заняття.

Практичне заняття2 №: Форми і напрямки роботи психолога ювенальної превенції

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, рівень сформованості знань про форми і напрямки роботи психолога ювенальної превенції

Кількість годин – 6 годин

Місце проведення – тренінгова аудиторія

Навчальні питання:

1. Превентивна робота з дітьми
2. Проблеми в організації роботи підрозділів ювенальної превенції

Література:

Основна

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України наказ МСВ України 19.12.2017 № 1044
2. Соціальна робота з сім'єю : підручник : затверджено МОН України / Н.Ю. Максимова. - Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2015. - 350 с. Соціальна робота з сім'єю : підручник : затверджено МОН України / Н.Ю. Максимова. - Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2015. - 350 с.

Допоміжна:

1. Основи загальної та юридичної психології : курс лекцій : навч. посіб. / Н.Р. Бобченко, В.П. Бойко, І.В. Жолнович, І.І. Когутич. - К. : Правова єдність, 2011. 224 с.
2. Практична психологія у міждисциплінарному аспекті: проблеми та перспективи: Матер. міжнар. наук.-практ. конфДн-вськ: ДГУ, 2018. 476 с.

Інтернет ресурс:

1. alleng.ru/edu/philos3.htm
2. ladoshki.com/?books...29

План проведення заняття:

I. Вступу до заняття.

Ознайомлення з темою заняття.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Розкажіть докладніше про запобігання безпритульності та бездоглядності серед дітей, протидії поширенню соціально-негативних явищ у молодіжному середовищі проводяться заходи, спрямовані на виявлення дітей, які жебракують, вчиняють правопорушення або стали жертвами протиправної діяльності дорослих;
2. Які заходи вживають підрозділи ювенальної превенції в діяльності органів публічної адміністрації з метою запобігання безпритульності та бездоглядності серед дітей, протидії поширенню соціально негативних явищ у молодіжному середовищі.

Практичне заняття № 3: Принципи психологічного дослідження неповнолітніх.

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, рівень сформованості знань про дослідження неповнолітніх.

Кількість годин – 4 години

Місце проведення – тренінгова аудиторія

Навчальні питання:

1. Розвиток емоційно-особистісної сфери дошкільників. Корекція афективної поведінки.

2. Проблема адаптації дитини

3. Дотримання етичних правил під час перевірки та повідомлення результатів.

4. Психологічні труднощі підліткового віку. Роль психологічної служби у роботі з підлітками.

5. Девіантна поведінка підлітків у контексті діяльності практичного психолога.

6. Психологічні труднощі юнацького віку. Роль психолога у професійному самовизначенні старшокласників.

Література:

Основна

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України наказ МСВ України 19.12.2017 № 1044

2. Соціальна робота з сім'єю : підручник : затверджено МОН України / Н.Ю. Максимова. - Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2015. - 350 с.

Допоміжна:

1. Максимова, Н.Ю. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / Н.Ю. Максимова. - Київ : Либідь, 2011. 520 с.

Інтернет ресурс:

1. student-library.net/.../86-1-0-1043

2. alleng.ru/edu/philos3.htm

План проведення заняття:

I. Вступ.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Здобувачі вищої освіти складають «програму розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку» Виділяють мету (розвиток емоційної сфери в дошкільників віком од 3 до 7 років), завдання (ознайомити дітей з основними емоціями; сприяти усвідомленню своїх емоцій; формувати вміння розуміти емоції інших людей; розвивати здатність виражати емоції вербально й невербально; формувати вміння виражати свої негативні емоції соціально прийнятними способами; навчити прийомів регуляції й саморегуляції). Визначити критерії добору дітей. Особливості використання дітьми міміки, пантоміміки й виразності мови під час демонстрації заданої емоції; розуміння дітьми емоційних станів інших людей за зображенням; розуміння дітьми свого емоційного стану. Розглянути етапи програми, організацію занять, приблизну структуру занять, визначити критерії ефективності програми.

2. Проблеми адаптації дитини.

Дати визначення:

Соціально-психологічна адаптація

Рівень адаптації

Норми адаптаційного періоду:

Рівні адаптаційного періоду:

Скласти «портрет» дезадаптованої дитини:

3. Дотримання етичних правил під час перевірки та повідомлення результатів.

Здобувачі вищої освіти визначають правила повідомлення результатів дослідження:

- Якщо повідомлення результатів відбувається перед групою, то необхідно оголошувати лише загальні дані по групі, не називаючи прізвищ (індивідуальний аналіз результатів дослідження відбувається лише під час індивідуальної консультації).

- Повідомлення починати із позитивних моментів, лише згодом проаналізувати труднощі та проблемні моменти під час перевірки

- Ніколи не повідомляти лише «голий результат», завжди рекомендувати конкретні прийоми розвитку тих чи інших пізнавальних процесів або якостей.

- Не зловживати науковою термінологією.

- За необхідності порекомендувати відповідних спеціалістів (логопед, невролог).

- Не робити категоричних висновків про розумовий розвиток людини, а тим більше не вказувати на недоліки при виконанні завдань

- За потребою наголосити про можливість проведення повторного дослідження.

4. Психологічні труднощі підліткового віку. Роль психологічної служби у роботі з підлітками

Розглянути основні поняття: афект, асоціальна поведінка, емоційна автономія, комунікативні проблеми, нормативна емансипація, негативізм, неадекватний рівень домагань, особистісна тривожність, «підлітковий комплекс», поведінкова автономія, поведінкова емансипація, професійні інтереси, проблема самовизначення, соціально-психологічний тренінг, синдром дисморфобії, соціальна активність, шкільна дезадаптація, «Я-концепція».

Основними завданнями психологічної роботи з підлітками є розвиток соціально-психологічних навичок; розширення рольового репертуару; розвиток комунікативних навичок; актуалізація процесу соціального самовизначення. Здобувачі вищої освіти повинні визначити засоби вирішення вищевизначених завдань: групова діяльність (соціально-психологічний тренінг); індивідуально-консультаційна робота з підлітками, їх батьками, педагогами (проблема міжособових стосунків, шкільна адаптація, навчання, профорієнтація).

5. Девіантна поведінка підлітків у контексті діяльності практичного психолога.

Здобувачі вищої освіти детально розповідають про класифікацію видів девіантної поведінки: агресивна поведінка; делінквентна поведінка; аддиктивна поведінка; суїцидальна поведінка; групові девіації.

Виділяють етапи роботи з підлітками, що мають різні види девіантної поведінки: 1) Психодіагностична робота (аналіз індивідуально-типологічних характеристик підлітка). 2) Корекційно-розвивальна робота, основана на

результатах психодіагностики. 3) Психологічна профілактика та просвіта. 4) Повторна психодіагностична робота.

6. Психологічні труднощі юнацького віку. Роль психолога у професійному самовизначенні старшокласників.

Здобувачі вищої освіти повинні виділити рівні прояву психологічних труднощів у юнацькому віці: на психофізіологічному рівні та на психологічному рівні.

Психофізіологічний рівень: незавершеність фізичного розвитку; проблема фізичної привабливості/непривабливості; нестійкість емоційної сфери; високий рівень особистісної тривожності; особливості ВНД. Психологічний рівень: нереалістичність уяви; не сформованість вольової сфери;

Проблеми, які виникають на особистістному та міжособистістному рівнях: проблема самосвідомості; проблема особистісного зросту; неадекватність рівня домагань; несформованість життєвих планів; несформованість потреб; неспівпадання навчальних та професійних інтересів; низька соціальна активність.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

Підводимо підсумок проведеного практичного заняття. Визначаємо уміння та знання здобувачів вищої освіти, які здобули у ході заняття.

Практичне заняття № 4: Спостережливість як професійно важлива якість при роботі з дітьми та підлітками

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, рівень сформованості вимог до підвищення професійної компетентності практичних психологів. Оволодіння необхідними знаннями, уміннями та навичками, та розвиток комплексу професійно важливих якостей: спостережливість, яка, виступаючи основою пізнання й розуміння індивідуальної своєрідності неповнолітньої особи.

Кількість годин – 4 години

Місце проведення – тренінгова аудиторія

Навчальні питання:

1. Рівні розвитку спостережливості
2. Види спостереження.
3. Спостережливість як результуюча процесу спостереження та інтегративний пізнавальний перцепт
4. Об'єкт спостережливості при роботі з дітьми та підлітками

Література

Основна

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України наказ МСВ України 19.12.2017 № 1044.

2. Соціальна робота з сім'єю : підручник : затверджено МОН України / Н.Ю. Максимова. Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2015. 350 с.

Допоміжна:

1. .Основи загальної та юридичної психології : курс лекцій : навч. посіб. / Н.Р. Бобченко, В.П. Бойко, І.В. Жолнович, І.І. Когутич. К.: Правова єдність,

2. Практична психологія у міждисциплінарному аспекті: проблеми та перспективи: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. Дн-вськ: ДГУ, 2018. 476 с.

Інтернет ресурс:

1. konspect.com/philosophy.html

2. iphonebooks.info/1310-flosofya-spscherba

План проведення заняття:

I. Вступу до заняття.

Ознайомлення з темою заняття.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Здобувачі вищої освіти повинні визначити, що людям із високим рівнем розвитку спостережливості притаманні:

- самовпевненість, незалежність, прагнення до самоствердження;
- середній рівень особистісної конфліктності, властивими є реакції «дозволяючого» типу;
- високий рівень невербальної компетентності;
- середній рівень комунікативного контролю при спілкуванні;
- середній рівень розвитку сенсорної функції, тобто переважає чуттєвий досвід, фіксація на конкретних деталях і фактах змін у зовнішньому вигляді людей;
- середній рівень розвитку соціального інтелекту при високому загальному розумовому розвитку тощо

Від повсякденного споглядання (життєвого спостереження) наукове спостереження відрізняється низкою особливостей: – цілеспрямованістю – психолог чітко усвідомлює, що він збирається фіксувати та для чого, інакше його діяльність перетворюється на реєстрацію окремих яскравих і виразних фактів поведінки людини;

– систематичністю, що дозволяє педагогу з достатньою вірогідністю відрізнити випадкове від типового, закономірного в психічному розвитку вихованця;

– планованістю – спостереження обов'язково проводиться за заздалегідь розробленою програмою;

– аналітичністю – спостереження проводиться не задля самої фіксації та констатації фактів поведінки дитини, тому обов'язково передбачає їхнє пояснення та виявлення природи;

– реєстрацію результатів, що дозволяє виключити помилки пам'яті, зменшити тим самим суб'єктивізм висновків і узагальнень;

– оперуванням системою конкретних понять і спеціальних термінів, що сприяє чіткому та недвозначному позначенню зовнішніх проявів індивідуальних особливостей вихованця, що спостерігаються, а також однаковості можливих інтерпретацій (іншим вихователем, методистом, психологом тощо).

Спостережливість як результуюча процесу спостереження та інтегративний пізнавальний перцепт забезпечує:

1) адекватність якісної характеристики психічного образу якості предметів, явищ і процесів які відображаються у їхній цілісності;

2) смислову ієрархічність відображення;

- 3) комбінаційну атрибутивність відображення;
- 4) креативну мобільність відображення;
- 5) операційний контроль відображення і його результат.

Об'єкт спостережливості при роботі з дітьми та підлітками

Об'єктом спостережливості виступають суб'єкти освітнього процесу дошкільного та шкільного навчального закладу. Під суб'єктами освітнього процесу маємо на увазі, насамперед, дітей, оскільки діяльність вихователів спрямована на забезпечення сприятливих умов їхнього психічного розвитку, збереження індивідуальної своєрідності, підтримку психологічного здоров'я, виявлення та розвиток обдарованості тощо. Важливе значення для вирішення цих завдань має взаємодія вихователів із родиною. Така співпраця неможлива без пізнання та розуміння індивідуальних особливостей батьків, взаєностосунків у родині. Це дає змогу визначати специфіку розвитку дитини в сім'ї, організовувати ефективні та результативні форми співпраці з родиною, прогнозувати можливі наслідки тощо. Крім дітей та батьків для педагога важливо розуміти особливості тих дорослих, які впливають на становлення особистості дитини в межах дошкільного навчального закладу (вихователь групи, помічник вихователя, музичний керівник тощо).

Практичне заняття № 5: Формалізовані та малоформалізовані методики в роботі ювенального психолога. Форми і напрямки групової та індивідуальної роботи з дітьми. Психологічна допомога дітям із травмічним досвідом

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, рівень сформованості уявлень про особливості застосування методів у професійній діяльності практичного психолога.

Кількість годин – 4 години

Місце проведення – навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика психодіагностичного методу
2. Формалізовані методики. Класи формалізованих методик.

Література

Основна:

1. Варій, М.Й. Загальна психологія : Підручник для студентів психол. і пед. спец.: Затверджено МОН України / М.Й. Варій. К.: Центр учб. літ., 2017. 968 с.
2. М'ясоїд, П.А. Загальна психологія: Навч. посібник: Дopusчено МОН України. К.: Вища шк.. 2011. 488 с.

Допоміжна:

1. Варій, М.Й. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / М.Й. Варій, В.Л. Ортинський. - К. : Центр учб. літ., 2019. 374 с.
2. Практична психологія у міждисциплінарному аспекті: проблеми та перспективи: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. Дн-вськ: ДГУ, 2018. 476 с.

Інтернет ресурс:

1. student-library.net/.../86-1-0-1043
2. ladoshki.com/?books...29

План проведення заняття:

I. Вступу до заняття.

Ознайомлення з темою заняття. Слухачі повинні знати формалізовані та малоформалізовані методи, що використовуються в психологічних дослідженнях.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Здобувачам вищої освіти потрібно розглянути класифікацію методів психодіагностики; об'єктивні та суб'єктивні тести. Визначити формалізовані та малоформалізовані методики. Розглянути Бланкові, предметні, апаратні, комп'ютерні тести, вербальні і невербальні тести.

Індивідуальні тести - методика, при якій взаємодія експериментатора і піддослідного відбувається сам на сам. З цих тестів починалась історія психодіагностики. Індивідуальне тестування має свої переваги:

- можливість спостерігати за піддослідним (його мімікою, іншими мимовільними реакціями);
- слухати і фіксувати непередбачені інструкцією висловлювання, що дає змогу оцінити ставлення до тестування, функціональний стан піддослідного тощо.

Крім того, експериментатор, спираючись на рівень підготовленості піддослідного, може в ході експерименту замінити один тест на інший. Індивідуальна діагностика потрібна у роботі з дітьми раннього і дошкільного віку, для тестування осіб з соматичними або нервово-психічними порушеннями, людей з фізичними вадами. Потрібна вона і в тих випадках, коли потрібний тісний контакт експериментатора і піддослідного з метою оптимізації його діяльності. Для індивідуального тестування потрібно, зазвичай, багато часу, воно висуває високі вимоги до рівня кваліфікації експериментатора, менш економічне порівняно з груповим.

Групові тести - методика яка дає можливість одночасно проводити випробування з великою групою людей (до кількох сотень осіб). *Переваги методики:*

- Одна з головних переваг групових тестів — масовість випробувань. Інша перевага — інструкції і процедура проведення досить прості й від експериментатора не вимагається високої кваліфікації. Під час групового тестування великою мірою дотримується єдність вимог проведення експерименту. Обробка результатів носить об'єктивніший характер. Результати багатьох групових тестів можуть оброблятися на ЕОМ. Ще одна перевага групового тестування — відносна легкість і швидкість збирання даних і, як наслідок, більш сприятливі, порівняно з індивідуальним тестуванням, умови для зіставлення з критерієм. *Недоліки методики:*

- В експериментатора менше можливостей досягти взаєморозуміння з піддослідним, зацікавити його та залучити до співпраці. Будь-які випадкові стани піддослідних, такі, як хвороба, втома, хвилювання і тривожність, які можуть впливати на виконання завдання, важче виявити в груповому тестуванні, ніж в індивідуальному.

Тому в тих випадках, коли рішення, яке приймається за результатами тестування, важливе для піддослідного, бажано доповнити результат групового тестування або індивідуальною перевіркою сумнівних випадків, або інформацією, одержаною з інших джерел

Усні та письмові тести - тести, які розрізняються за формою відповіді. Усними найчастіше бувають індивідуальні тести, письмовими — групові. Усні відповіді в одних випадках можуть формулюватись піддослідним самостійно («відкриті» відповіді), в інших — він повинен з кількох запропонованих відповідей обрати і назвати ту, яку вважає правильною («закриті» відповіді). У письмових тестах відповіді даються піддослідним або в тестовому зошиті, або на спеціально розробленому бланку для відповідей. Письмові відповіді також можуть носити «відкритий» або «закритий» характер.

Бланкові, предметні, апаратні, комп'ютерні тести - тести, які розрізняються за структурою матеріалу, яким оперує піддослідний.

- *бланкові тести* (інша назва «тести олівець і папір») представлені у вигляді зошитів, брошур, бланків у яких написана інструкція щодо використання, приклади рішення, самі завдання і рядки для відповідей (якщо тестуються діти молодшого віку). Бланкові тести можуть використовуватися як при індивідуальному, так і при груповому тестуванні;

- *предметні тести* — це тести матеріал завдань, яких представлений у вигляді реальних предметів: кубиків, карток, деталей геометричних фігур, конструкцій і вузлів технічних пристроїв тощо. Найбільш відомі з них — кубики Кооса і тест складання фігур з набору Д. Векслера, тест Виготського-Сахарова. Предметні тести в основному проводяться індивідуально;

- *апаратні тести* — це такий тип методик, який потребує використання спеціальних технічних засобів або спеціального обладнання для проведення дослідження або реєстрації одержаних даних. Широко відомі прилади для визначення часу реакції (реактометри, рефлексометри), прилади для вивчення особливостей сприймання, пам'яті, мислення. Останнім часом широко використовують комп'ютерні прилади. З їх допомогою моделюються різні види діяльності (наприклад, водія, оператора). Це особливо важливо для професійної орієнтації старшокласників. Здебільшого апаратні тести здійснюються індивідуально;

Вербальні і невербальні тести - ці тести розрізняються за характером стимулюючого матеріалу.

- *вербальні тести* — це тести основним змістом роботи піддослідних з якими є операції з поняттями, розумові дії, які здійснюються в словесно-логічній формі. Завдання, які складають ці методики, апелюють до пам'яті, уяви, мислення в їх опосередкованій мовленнєвій формі. Вони дуже чутливі до різниці у мовній культурі, рівня освіти, професійних якостей. Вербальний тип завдань найчастіше використовується в тестах інтелекту, тестах досягнень, під час оцінювання спеціальних здібностей (наприклад, творчих);

- *невербальні тести* - це такий тип методик, у яких тестовий матеріал має наочну форму (у вигляді карток, креслень, графічних зображень тощо). Вони включають мовну здатність піддослідних у плані розуміння інструкцій, саме ж виконання цих завдань спирається на *перцептивні*⁹, психомоторні функції.

Найвідомішим невербальним тестом є «Прогресивні матриці» Дж. Равена. Невербальні тести зменшують вплив мовних і культурних відмінностей на результат обстеження. Вони полегшують процедуру обстеження піддослідних з порушеннями мовлення, слуху або з низьким рівнем освіти. Невербальні тести широко використовуються для оцінювання просторового і комбінаторного мислення. Окремими субтестами вони включені у різноманітні тести інтелекту, загальних і спеціальних здібностей, тести досягнень.

Тести за змістом

Тести інтелекту - використовуються для дослідження та вимірювання рівня інтелектуального розвитку людини. Вони є найбільш розповсюдженими психодіагностичними прийомами. За формою тести інтелекту можуть бути груповими й індивідуальними, усними і письмовими, бланковими, предметними і комп'ютерними.

Тести здібностей - призначені для оцінювання можливостей індивіда в оволодінні знаннями, уміннями, навичками, потрібними для однієї або кількох діяльностей. Виділяють загальні і спеціальні здібності. Загальні здібності забезпечують оволодіння багатьма видами діяльності. Вони ототожнюються з інтелектом і тому часто називаються загальними інтелектуальними (розумовими) здібностями. Спеціальні здібності, на відміну від загальних, розглядаються щодо окремих видів діяльності. Відповідно до такого розподілу розробляються тести загальних і спеціальних здібностей.

Тести досягнень - їх ще називають тести об'єктивного контролю успішності (шкільної, спортивної, професійної), призначені для оцінювання ступеня розвитку здібностей, знань, вмінь, навичок після проходження людиною навчання, професійної та іншої підготовки. Вони широко використовуються для оцінювання шкільних, навчальних, а також професійних досягнень. Цим пояснюється їх велика кількість і різноманітність.

Тести особистості - спрямовані на оцінювання емоційно-вольових компонентів психічної діяльності — мотивації, інтересів, емоцій, стосунків (зокрема міжособистісних), а також вияви поведінки індивіда в певних ситуаціях. Отже, тести особистості діагностують неінтелектуальні вияви. Особистісні властивості вимірюються за допомогою тестів опитувальників і проективних технік.

Особисті опитувальники - можна розглядати як стандартизовані самозвіти, які за формою бувають груповими й індивідуальними, найчастіше письмовими, бланковими або комп'ютерними. За характером відповідей на питання вони поділяються на опитувальники із запропонованими відповідями (закриті опитувальники) та з довільними відповідями (відкриті опитувальники). У закритих опитувальниках спеціально пропонуються відповіді на поставлені запитання. Піддослідний повинен вибрати одну з них. Найрозповсюдженішим є дво- або триальтернативний вибір відповідей (наприклад, «так, ні»; «так, ні, не можу відповісти»). Зазвичай, в особистісних опитувальниках не може бути правильних і неправильних відповідей. Вони можуть відображати міру згоди або незгоди піддослідних із тим чи іншим висловленням. Перевагою закритих питань є простота процедури реєстрації, обробки даних, чітка формалізація оцінювання, що важливо під час масового обстеження. Іноді у піддослідних виникають утруднення, коли потрібно прийняти категоричне рішення. Відкриті

опитувальники передбачають вільні відповіді без будь-яких обмежень. Піддослідні дають відповіді на свій розсуд. Стандартизація обробки досягається через співвіднесення довільних відповідей зі стандартними категоріями. Відкриті опитувальники разом з перевагами (одержання розгалуженої інформації про піддослідного, проведення якісного аналізу відповідей) мають і певні недоліки: складність формалізації відповідей та їх оцінок, утруднення в інтерпретації результатів, важкість процедури і великі витрати часу. Форма відповідей в особистісних опитувальниках може бути представлена у вигляді шкали вимірювання. У цьому випадку пропонується оцінювання тих чи інших тверджень за виразністю в них якостей, закладених шкалою (наприклад, важкий — легкий, гарний — поганий). Зазвичай використовуються три-, п'яти- та семикрапкові шкали. Піддослідний повинен відмітити ступінь вираження якості, яка оцінюється.

За змістом особистісні опитувальники поділяють на опитувальники рис особистості, типологічні, опитувальники мотивів, інтересів, цінностей, настанов

Опитувальники-анкети - допомагають одержати про людину будь-яку інформацію, яка не стосується її психологічних особливостей (наприклад, для одержання даних про історію її життя). Вони передбачають жорстко фіксований порядок, зміст і форму питань, чіткі вказівки форми відповідей. Відповіді можуть писатися самим піддослідним без участі психолога (заочне опитування) або в присутності експериментатора (пряме опитування). Анкетні опитування класифікуються передусім за змістом і конструкцією заданих запитань. Розрізняють анкети з *відкритими запитаннями* (піддослідний висловлюється у довільній формі), анкети із закритими питаннями (всі варіанти відповідей передбачені) та анкети з *напівзакритими питаннями* (відповідаючи, можна обрати відповідь з наведених або дати свій варіант). В анкетних опитуваннях часто комбінують усі варіанти: відкриті, напівзакриті. Це підвищує обґрунтованість та обсяг інформації.

Серед опитувальників-анкет з психодіагностичною метою широко використовуються *біографічні анкети*, які надають інформацію про історію життя людини. Найчастіше запитання стосуються віку, стану здоров'я, сімейного стану, рівня і характеру освіти, спеціальних навичок, статусного руху та інших відносно об'єктивних показників. Вони допомагають зібрати інформацію, необхідну для вірогідної інтерпретації показників тестів.

Метод спостереження - цей метод допомагає одержати широку інформацію про людину. Він є значущим тоді, коли не розроблені або невідомі стандартизовані процедури. При цьому досліднику для проведення спостереження не треба згоди або іншої форми участі тих, за ким ведеться спостереження. Дуже важливого значення набуває метод спостереження під час вивчення психологічних особливостей дітей, бо дитину досліджувати важче, ніж дорослу людину. Методики психологічних спостережень базуються на кількох принципах: 1) максимально можлива фіксація об'єктивних зовнішніх проявів; 2) спостереження неперервного процесу, а не окремих його моментів; 3) вибірковість запису. Реєструються лише ті прояви, які є суттєвими для конкретного завдання дослідника. У цьому методі «вимірювальним інструментом» є сам експериментатор, тому важливо, щоб він досконало

володів технікою спостереження, яке може мати *наївний і науковий характер*. Наївний спосіб спостереження залежить від особистих здібностей експериментатора, його установок, намірів тощо. Результати такого спостереження мають невизначений характер і можуть інтерпретуватися іншими дослідниками по-різному. Психологічній меті більше відповідає наукове спостереження, або, як називав його М. Басов, «дослідне, або вибіркове» спостереження. Таке спостереження здійснюється на основі ретельної попередньої підготовки. Воно використовується з певною метою, за якою визначається час спостереження, відбір потрібних фактів. Отже, наукове спостереження відрізняється від наївного постановкою проблеми, вибором ситуацій для спостереження, визначенням психологічних якостей або властивостей поведінки, які повинні стати об'єктом спостереження, розробленою системою фіксації і запису результатів, однозначністю розуміння іншими людьми одержаних даних. Р. Кеттел (1957) так сформулював *правила психологічного спостереження*:

1) поведінка піддослідного повинна мати оцінку в різноманітних ситуаціях (у школі або на роботі, у громадських місцях) і у різних рольових позиціях (учня, робітника, батька, сина, друга та ін.), тому психолог повинен проводити з піддослідним щоденно певну кількість часу протягом 2-3 місяців;

2) попередньо потрібно визначати риси особистості або особливості поведінки, які потрібно оцінити;

3) експериментатор повинен бути попередньо натренованим у подібному оцінюванні;

4) спостереження повинне бути безстороннім;

5) оцінювати одного піддослідного повинні не менше 10 спостерігачів, і підсумкова оцінка повинна становити середнє з їх спостережень, при цьому судження кожного повинне бути незалежним.

Класифікація спостережень проводиться за різними показниками. За ступенем формалізованості спостереження може бути неконтрольованим (дослідник користується загальним принциповим планом) і контрольованим (реєстрація поведінки відбувається за детально розробленою процедурою). Залежно від розташування спостерігача розрізняють просте (або звичайне) спостереження, коли події реєструються зі сторони, та спостереження-співучасть (включене), коли дослідник включається у певну соціальну ситуацію та аналізує події нібито «середини».

Складність проблеми, яка постає під час використання методу спостереження, полягає у тому, як зафіксувати те, що спостерігали. До основних форм протоколювання спостережень належать такі: ознакові або знакові системи, системи категорій і шкали рейтингу (оцінок). Коли протоколювання ведеться в системі ознак, то попередньо описують конкретні види поведінки, симптоматичні для всієї поведінкової сфери, і потім фіксують, які з них з'явилися в той чи інший період спостереження. Ознака повинна бути однозначною і не вимагати допоміжного роз'яснення. Так, наприклад, у схемі спостереження Шульца використані такі ознаки: учитель працює з учнем, учитель працює з маленькою групою, учитель ігнорує запитання учня, учень відповідає урок, учень голосно читає тощо.

Система ознак відкрита, тобто може мати продовження. У цьому її відмінність від системи категорій. У системі категорій повинні бути повністю описані всі види поведінки піддослідного; додавати в процесі спостереження щось нове вже не можна. Наприклад, категорії, виділені Р. Бейлзом для вивчення послідовності фаз у груповій діяльності, такі:

- орієнтування членів групи до загального завдання;
- оцінювання проходження виконання завдання членами групи;
- контроль;
- фаза прийняття рішення;
- визначення емоцій, які супроводжують процес прийняття (позитивні і негативні).

Використовуючи ознакові й категорійні системи, спостерігачі можуть давати оцінки, інтерпретації, які для кожного з них мають своє тлумачення. Щоб уникнути суб'єктивізму, використовують шкали рейтингу. Вони вимагають фіксувати не наявність ознаки, а ступінь її виразності. Наприклад, чотири-, п'ятибальна система:

- зовсім не виявляє інтересу (0 балів);
- трохи виявляє (1 бал);
- виявляє трохи більше інтересу (2 бали);
- виявляє зацікавленість (3 бали);
- виявляє великий інтерес (4 бали).

Отже, метод спостереження є громіздким і складним діагностичним інструментом, який вимагає від спостерігача великого професійного досвіду і спеціальної підготовки. Спроби надати цьому методу формалізованого характеру (наприклад, складання жорсткої процедури спостереження, одержання за допомогою шкали рейтингу кількісних оцінок) сприяють підвищенню об'єктивності і вірогідності одержаної інформації.

Опитування - це метод збору первісних даних на основі вербальної комунікації. Він, за умови виконання певних правил, дає змогу одержати не менш надійну інформацію, ніж у спостереженнях:

- про події минулого і сучасного;
- про стійкі нахили, мотиви тих чи інших учинків;
- про суб'єктивні стани.

Було б помилкою вважати опитування найлегшим методом, бо насамперед потрібно знати, як запитати і про що запитати, як одержати вірогідні відповіді. Є різні правила побудови запитань, розташування їх у певному порядку, групування в окремі блоки тощо. Методи опитування різні за формою і характером організації. Вони можуть проводитись усно або письмово, індивідуально або в групі, раз або багатократно. Запитання можуть формулюватися у прямій формі (відповідь треба розуміти в тому сенсі, який вкладав в нього піддослідний) і непрямій (відповідь передбачає розшифровування в іншому, прихованому від піддослідного змісту). Вони можуть мати відкритий або закритий характер. Одним з найрозповсюдженіших видів опитування є *інтерв'ю*.

Інтерв'ю — це бесіда, яка проводиться за певним планом та передбачає відповідей: чітка стратегія і тактика);

- *частково стандартизоване* (чітка стратегія, а тактика вільніша).

Діагностичній меті найбільше відповідає стандартизована форма інтерв'ю: вона дає можливість одержати порівняльні дані у різних піддослідних, обмежує і вплив сторонніх подразників, дає змогу повною мірою і в потрібній послідовності «відпрацювати» усі питання. Але треба використовувати його тільки тоді, коли респондент погоджується на це. В іншому випадку результат може бути незадовільним, бо стандартизоване інтерв'ю багатьма людьми сприймається як ситуація екзаменаційного опитування, що обмежує безпосередність і щирість респондента. У роботі з дітьми стандартизоване інтерв'ю використовується не часто.

Інтерв'ю має таку структуру: а) вступ: налаштування на бесіду, на співпрацю; б) вільні висловлювання піддослідного; в) загальні запитання (наприклад, «Ти можеш розповісти мені про школу?»; г) докладне дослідження; д) зняття напруження і висловлення подяки за участь у бесіді.

Інтерв'ю не повинно бути довготривалим. Реєстрація відповідей не має стримувати того, хто відповідає. Інтерпретація одержаних результатів має відтінок суб'єктивізму, тому їх треба брати до уваги в комплексі з даними діагностичних методик. Залежно від цільового призначення розрізняють діагностичні клінічні інтерв'ю. *Діагностичне інтерв'ю* — це метод одержання інформації про властивості особистості, який використовується на ранніх етапах психокорекції. Воно може бути керованим і некерованим. Клінічне інтерв'ю — це метод терапевтичної бесіди, який допомагає усвідомити свої внутрішні утруднення, конфлікти, *приховані мотиви поведінки*.

Аналіз продуктів діяльності (за змістом) - Це метод кількісно-якісного аналізу документальних джерел, який дає змогу вивчати продукти людської діяльності. Під поняттям «документальне джерело» розуміються:

- листи;
- автобіографії;
- щоденники;
- фотографії;
- записи на кіноплівці;
- види мистецтв;
- матеріали преси (газети, журнали тощо).

Для того, щоб у процесі вивчення документів можна було позбутися суб'єктивізму дослідника, виявити правильну інформацію і досить точно її реєструвати, був розроблений спеціальний метод, який одержав назву «контент-аналіз» (дослівно «аналіз змісту»). Основна процедура контент-аналізу пов'язана з переведенням якісної інформації на мову цифр. З цією метою виділяються два типи одиниць:

- змістові (якісні);
- аналізу і рахунку (кількісні).

Основна складність у роботі з документальними джерелами — уміння провести якісний аналіз, тобто виділити змістовні одиниці. Це в основному залежить від компетентності дослідника, рівня його творчих можливостей.

Через те, що контент-аналіз базується на принципі повторюваності, частоти використання різних змістовних одиниць (наприклад, певних понять, суджень, образів тощо), його доречно використовувати тільки тоді, коли є достатній обсяг матеріалу для аналізу. У контент-аналізі, крім простого підрахунку частот

використання різних змістовних одиниць, здійснюються складні статистичні обробки (кореляційний та факторний аналізи). Новим етапом у розвитку цього методу стала його комп'ютеризація.

У психологічній діагностиці контент-аналіз найчастіше використовується як допоміжний метод або процедура обробки даних, які одержані під час інших досліджень. З його допомогою аналізуються мовні повідомлення піддослідного, які супроводжують практично всі діагностичні обстеження, особливо під час індивідуальної процедури. Конкретний контент-аналіз може використовуватися під час обробки даних, одержаних:

- проективними методиками;
- під час бесід;
- інтерв'ю;
- в аналізі письмової продукції піддослідного;
- відкритих запитань анкет тощо.

Такий аналіз допомагає виявити та об'єктивізувати приховану тенденцію у відповідях піддослідного.

Завдання 1.

Здобувачі вищої освіти повинні визначити, які принципи психологічного консультування були порушені в поданих нижче ситуаціях – діалогах, визначити які помилки це спричинило:

1) Мати: «Я прийшла до Вас порадитися. У мене дуже складне становище – син став погано вчитися, вчителі скаржаться на його слабкі знання. Можливо, це пов'язано зі станом його здоров'я? В дитинстві він часто хворів, а нещодавно їздив в санаторій і дуже відстав від однокласників».

Психолог: «Так, ослаблене здоров'я найчастіше визначає невдачі у навчанні. Вам потрібно розпочати загартування сина, більше бувати з ним на свіжому повітрі, записати його в спортивну секцію».

2) Мати: «останнім часом мене турбує те, що всі скаржаться на Олега. Тут якось зайшла Марія Іванівна – наша сусідка, колега мого чоловіка, у неї дуже добрі стосунки з ним – ось вона й говорить.....»

Психолог (перебиваючи): «Розкажіть, будь ласка про свої взаємини в сім'ї».

3) Мати: «Ночами я перестала спати, мені сняться кошмари. Сусіди і знайомі за моєю спиною говорять: «Ось, мати хулігана».

Психолог: «Ви не повинні так хворобливо реагувати на те, що відбувається, з вашим сином. Все, що з ним відбувається, не виходить за межі норми»

4) Клієнт – Молодий чоловік 20 років: «Я нарешті зрозумів, що мені подобаються чоловіки, я неможу зустрічатися з жінками і тим більше створювати з ними сім'ю. Від цієї думки мене кидає у холодний піт і я стаю надмірно дратівливим і агресивним. Домашні ж постійно мені почали нагадувати, що пора одружуватись».

Психолог: «Я катигарично не поділяю Ваших поглядів і вважаю. Що Ваші близькі мають рацію. Це все не сприймається в суспільстві. вивинні одружитися з гарною дівчиною»

Завдання 2

За допомогою нижче наведених діалогів, здобувачі вищої освіти повинні

визначити етап консультування та дайте його характеристику:Ді

Діалог 1.

Психолог: І чим зараз займається Ігор?

Мати: він працює в страховій компанії, хоча і не закінчив 11 класів.... Впродовж всього навчання йому регулярно вдавалося отримувати пільги. Ігор вважає, що йому вдалося завершити шкільне навчання, бо йому не підходить шкільна система. Спочатку він працював охоронцем у в'язниці. Одружився, а потім вступив до університету.

Психолог: Це означає, що йому важко слідувати певним вимогам?

Мати: так. Дуже важко. І він одинак. У нього немає друзів. А ось мій старший брат Олег, як і Петро, дуже безпосередній і працює вчителем!

Психолог: Скільки років Олегу?

Мати: він на три роки старший за мене. Він дуже постий. Йому байдуже, у що він одягнений. Я теж вважаю, що якщо не подобаєшся укомусь у звичайному одязі, то не сподобаєшся і в розкішному. Моя мати ставилася до Олега, як я до Петра. А до Ігоря ми ставимося однаково. Останні 10 років Ігор намагається вгодити моїй матері й батьку- купує їм подарунки, робить багато приємного, але вони все ж його недолюблюють. Все дуже боляче. Мені здається, що Ігорлише тоді стане самими собою, коли не намагатиметься «купити» когось.

Психолог: а Вам відомо, чи Олег ставиться до Ігоря, як і ви?

Мати:

Практичне заняття № 6: Загальна характеристика технологій супроводження сім'ї СЖО

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, рівень сформованості уявлень про сім'ї «групи ризику» які потребують посиленої психологічної підтримки.

Кількість годин – 4години

Місце проведення – тренінгова аудиторія

Навчальні питання:

1. Типи сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах.
2. Напрями соціальної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах.
3. Потреби сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах.
4. Причини, що провокують неблагополуччя сімей

Література

Основна

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України наказ МСВ України 19.12.2017 № 1044.

2. Соціальна робота з сім'єю : підручник : затверджено МОН України / Н.Ю. Максимова. - Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2015. - 350 с.

Допоміжна:

1. Варій, М.Й. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / М.Й. Варій, В.Л. Ортинський. К.: Центр учб. літ., 2019. 374 с.

2. Максимова, Н.Ю. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / Н.Ю. Максимова. Київ : Либідь, 2011. 520 с.

Інтернет ресурс:

1. knigi.tr200.ru/f.php?f...p=0
2. chitalka.info/gumaniratni_nauki.html

План проведення заняття:

I. Вступу до заняття.

Ознайомлення з темою заняття. Слухачі повинні розуміти методи групової та індивідуальної роботи та напрямки та форми роботи що використовуються при роботі з сім'єю інваліда.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Здобувачі вищої освіти, під час виконання завдання, повинні проаналізувати роботу психологі із сім'єю яка поинилась в складних життєвих обставинах.

Завдання.

Проаналізуйте короткий поетапний запис корекційної програми та визначте її зміст, мету, основні етапи та впорядкуйте їх відповідно до логіки психокорекційної роботи:

1. На цьому етапі психолог складає корекційну програму з врахуванням індивідуальних та вікових особливостей клієнта, його соціально – психологічної ситуації вдома та школі. у програмі розробляються задачі трьох рівнів:

Задача максимум – повернення хлопчика до школи;

Задача мінімум – продовження навчання в домашніх умовах;

Проміжна задача – відвідування приватних навчальних закладів.

Відбувається також визначення основних етапів, відповідних їм термінів, завдань та осіб, відповідальних за ці види робіт.

2. На цьому етапі психолог прогнозує подальший розвиток особистості за умови своєчасної корекції та за її відсутності.

Без спеціального втручання й допомоги хлопець через один – два роки вийде з під впливу сім'ї та навчально – виховних закладів. За умов здійснення психокорекційної роботи підліток може відчутно підвищити рівень самоорганізації, поведінки для нормалізації навчання протягом року.

3. На цьому етапі здійснюється аналіз результатів та визначається, наскільки було ефективним застосування програми. Для цього здійснюється вимірювання властивості, яка була об'єктом корекції, та порівняння отриманих показників властивості з отриманими результатами вимірювання до корекції.

4. На цьому етапі на основі психологічної діагностики з використанням відповідного інструментарію було зафіксовано показники психологічного розвитку, їх відповідність нормам та сформульоване припущення щодо причин відхилень.

Можливі причини - загострення індивідуальних особливостей характеру та регрес у самоконтролі у зв'язку з кризою підліткового віку і психотравмуючої ситуації в сім'ї.

5. На цьому етапі кожен зі спеціалістів: психолог, батьки, вчителі, медики, соціальні працівники реалізують певні дії, передбачені корекційною програмою під контролем психолога.

Практичне заняття № 7: Профілактика правопорушень серед неповнолітніх

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, рівень сформованості уявлень щодо профілактики та запобігання правопорушень серед неповнолітніх..

Кількість годин – 4 години

Місце проієднання – тренінгова аудиторія

Навчальні питання:

1. Напрями, форми та методи профілактики.
2. Дти девіантної та адитивної поведінки, діти з функціонально неспроможних сімей Діагностика дитячо-батьківських відносин.
3. Забезпечення системного підходу до роботи з батьками важко вихованих учнів

Література

Основна:

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України наказ МСВ України 19.12.2017 № 1044.
2. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: схвалено Розпорядженням Каб. Міністрів України від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80> (дата звернення: 18.06.2018).

Допоміжна:

1. Варій, М.Й. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / М.Й. Варій, В.Л. Ортинський. - К. : Центр учб. літ., 2019. - 374 с.
2. Максимова, Н.Ю. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / Н.Ю. Максимова. - Київ : Либідь, 2011. - 520 с.
3. Основи загальної та юридичної психології : курс лекцій : навч. посіб. / Н.Р. Бобечко, В.П. Бойко, І.В. Жолнович, І.І. Когутич. К.: Правова єдність, 2011. 224 с.
4. Практична психологія у міждисциплінарному аспекті: проблеми та перспективи: Матер. міжнар. наук.-практ. Конф Дн-вськ: ДГУ, 2018. 476 с.

Інтернет ресурс:

1. <https://ips.ligazakon.net/document/RE32138>

План проведення заняття:

I. Вступу до заняття.

Ознайомлення з темою заняття. Слухачі повинні розуміти методи групової та індивідуальної роботи та напрямки та форми роботи що використовуються при роботі з сім'єю інваліда.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

Профілактика правопорушень серед неповнолітніх в Україні проводиться зусиллями соціально-психологічних служб, педагогів, співробітників соціальних служб, служби ювенальної превенції, працівниками поліції. Проте дослідники звертають увагу на численні проблеми у цій сфері діяльності, які полягають у відсутності налагодженої співпраці між різними суб'єктами профілактики, у застосуванні переважно групових та масових форм роботи та неналежній увазі до інтерактивних методів (тренінгів, рольових ігор тощо), які сприяють кращому засвоєнню інформації дітьми.

Під профілактикою правопорушень розуміють діяльність державних органів і громадськості, що має системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямовану на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин та умов злочинності, окремих її видів та конкретного злочину.

Заходи правового виховання, спрямовані на профілактику правопорушень, можна розподілити на такі напрями:

- надання правових знань педагогами під час викладання певних предметів;
- проведення вікторин, тематичних уроків (для молодших школярів);
- зустрічі з працівниками поліції, які можуть відбуватися за місцем навчання дітей або за місцем роботи поліцейських (екскурсії до відділів поліції).

Профілактична діяльність щодо попередження правопорушень серед неповнолітніх може проводитись як у рамках навчального процесу, так і в позашкільний час. Форми та методи роботи мають відповідати віку дітей, викликати в них зацікавлення та спонукати до роздумів.

Профілактика правопорушень відбувається також за методикою «рівний-рівному», коли самі неповнолітні отримують правову підготовку та проводять заходи для своїх однолітків, організовують їхнє дозвілля, здійснюють консультування.

Для поліпшення проведення профілактики правопорушень серед неповнолітніх в навчальних закладах, рекомендуємо наступне:

1. Налагоджувати співпрацю з організаціями, що працюють у сфері попередження протиправних дій неповнолітніх, залучати до співпраці громадські організації.

2. Урізноманітнювати форми та методи профілактики, збільшувати застосування вербальних методів: окрім лекцій та бесід, які передбачають пасивне сприйняття інформації, використовувати диспути, дискусії, вікторини, які активніше залучають слухачів, а також інтерактивні методи подання інформації (тренінги, сюжетно-рольові ігри, вправи).

3. Сприяти розробці та впровадженню програм, які організовують дозвілля підлітків.

4. Залучення правоохоронців до спільних заходів дозвілля дітей (спортивних змагань, конкурсів) та для проведення сюжетно-рольових ігор з метою ознайомлення з роботою правоохоронних органів

5. Підготовка волонтерів, які можуть стати контактними особами для дітей, схильних до девіантної поведінки.

6. Проведення заходів з правової освіти фахівцями та за методикою

«рівний-рівному» - самими неповнолітніми.

4. Література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Боснюк В. Ф. Психологічний спецпрактикум з екстремальної та кризової психології: курс лекцій Х.: НУЦЗУ, 2021. 76 с.
2. Коваленко А.Б. Психологія міжособистісного взаєморозуміння. Підручник К.: ВПУ, Київ. ун-т, 2010. 215 с.
3. Козлова О.А. Соціальна психологія груп та групової взаємодії : практикум для студентів спеціальності 6.030101 «Соціологія». Харків: НТУ «ХП», 2017. 142 с
4. Матійків І. М. Основи тренерської майстерності : [навч.-метод. посіб.] / І. М. Матійків, А. І. Якимів, Т. Г. Черняк / За заг. ред. А. І. Якиміва. Львів : Компанія «Манускрипт», 2012. 392 с
6. 5. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.
7. 6. Панок В.Г. Прикладна психологія. Теоретичні проблеми: монографія. Київ: Ніка-Центр. 2017. 188 с
8. 7. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України наказ МСВ України 19.12.2017 № 1044.
9. 8. Кудерміна О.І, Казміренко Л.І., Власенко С.Б. Соціальна психологія. Київ. 2020.
10. 9. Соціальна робота з сім'єю : підручник : затверджено МОН України / Н.Ю. Максимова. Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2015. 350 с.
11. 10. Тімченко О.В. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології [Текст] : монографія / За заг. ред. В.П. Садкового, О.В. Тімченка; НУЦЗУ. Х.: ФОП Мезіна В.В., 2017. 512 с.
12. 11. Федоренко Р. П. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології: навч.посіб. для студ. вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації / Р. П. Федоренко, К. І. Шкарлатюк ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2012. 237 с

Допоміжна:

1. Балашова С.П., Васильєв С.П., Дубровинський Г.Р. Практичний курс військової психології: Навчальний посібник. Частина 2. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. 172 с.
2. Галян М.І. Психодіагностика. Навч.посібник. К.Академвидав., 2011.
3. Грубі Т.В. Практикум з соціальної психології: навчальний посібник. – Кам'янецьПодільський, 2011. 170 с
4. Максимова. Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб.: рекомендовано МОН України. Київ : Либідь, 2011. 520 с.
5. Максименко. С.Д. Загальна психологія: навч. посібник: Рекомендовано МОН України К.: МАУП, 2000. 256 с.
6. Основи загальної та юридичної психології: курс лекцій : навч. посіб. К.

: Правова єдність, 2011. 224 с.

7. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2020. 208 с.

8. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.

Інформаційні ресурси

1. twirpx.com/file/524552/
2. knigi.tr200.ru/f.php?f...p=0
3. student-library.net/.../86-1-0-1043
4. alleng.ru/edu/philos3.htm
5. monsimulacres.at.ua/load/12
6. ladoshki.com/?books...29
7. chitalka.info/gumaniratni_nauki.html
8. konspekt.com/philosophy.html
9. iphonebooks.info/1310-flosofya-spscherba
10. [/home/fulltext](#)
11. <https://ips.ligazakon.net/document/RE32138>